

HANNAH BIJLSMA

leraar po, onderzoeker, schrijver en spreker, info@hannahinhetonderwijs.nl

Hoogleraar Laura Batstra streeft al jaren naar een ander model in onderwijs en jeugdzorg. Minder gericht op het individuele kind, labels en stoornissen en meer aandacht voor de context. Inclusief onderwijs volgens het Sociale Model sluit daar bij aan. ‘Het gaat over de groepsbenadering en het kijken vanuit de sociale context: hoe kunnen we omgevingen creëren waar er plek is voor alle kinderen en ieder kind kan floreren.’

INVESTEREN IN DAGELIJKSE CONTEXTEN VAN KINDEREN

LAURA BATSTRA: MINDER LABELS, MEER CONTEXT

Laura Batstra is hoogleraar Orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze is afgestudeerd als psycholoog, gepromoveerd in de Sociale Psychiatrie en ze houdt zich al jaren bezig met de manier waarop we kijken naar kinderen en hun gedrag. Vanuit een gezellige koffietent in haar woonplaats Zuidhorn vertelt Batstra over haar verlangen naar een sterkere positie van het sociale model in onderwijs en jeugdzorg. Minder individualistisch, minder gericht op labels en stoornissen en meer aandacht voor de context waarin kinderen opgroeien en leren. ‘We zijn problemen steeds vaker in het kind gaan zoeken,’ stelt ze. Zij pleit voor een primaire focus op de omgeving van het kind.

Wanneer begon jij vraagtekens te zetten bij de manier waarop we naar gedrag- en ontwikkelingsproblemen bij kinderen kijken?

‘Na mijn afstuderen en promoveren kwam ik te werken in de kindpsychiatrie. Daar werkte ik zo tussen 2005 en 2010. In die tijd was het heel gebruikelijk om bij kinderen met als lastig ervaren gedrag medicatie voor te schrijven en labels op te plakken. Volgens de steeds soepeler wordende DSM-criteria kregen kinderen al vlot een classificatie ‘stoornis’, met daarbij de toen al achterhaalde informatie dat classificaties als ADHD en autisme eenduidige hersen-defecten zijn. Ik schrok daar erg van en

ging erover in discussie. Ik vond geen gehoor en mijn kritische opmerkingen werden op een nare manier de kop in gedrukt.’

Waar vond je wel gehoor?

‘Ik verliet teleurgesteld en ook gefrustreerd de kindpsychiatrie en kwam als postdoc onderzoeker terecht bij de afdeling Orthopedagogiek. In één van mijn eerste werkweken hield collega SipJan Pijl zijn oratie over Inclusief Onderwijs en ik vond daar zoveel herkenning. Ik dacht steeds: “Ja, dit is wat ik bedoel!”. Ik voelde me heel erg thuis bij die manier van denken, van kijken naar de context en wat je daarin kunt doen om een kind te laten floreren. Ruim 15 jaar

Orthopedagogiek begon was het vloeken in de kerk. In die tijd dacht en handelde men nog heel erg volgens het medisch model waarbij een diagnostische classificatie iets zegt over de oorzaak van klachten en bepaalt welke behandeling geïndiceerd is. Bij sommige lichamelijke problemen gaat dit model goed op: een diagnose blaasontsteking verklaart bepaalde klachten en vraagt om antibiotica. En een gebroken been verklaart waarom je er niet op kan staan en vraagt om gips. Maar voor emoties en gedrag is dit model totaal ongeschikt: een classificatie zoals ADHD of autisme verklaart gedrag niet, maar beschrijft het alleen. En dergelijke classificaties voorspellen ook nauwelijks welke behandeling of

‘RUSTIGE KLASSEN DOEN VEEL KINDEREN GOED’

later werk ik nog steeds met veel plezier bij Orthopedagogiek Groningen.’

Waar doe je onderzoek naar?

‘Een belangrijk project is Druk & Dwars. Deze benadering richt zich op de vraag: Kunnen we, voordat we kinderen classificeren, eerst de ouders en de school informatie en handvatten bieden en vervolgens kijken of een classificatie nog nodig is? Deze manier van denken is nu steeds normaler, maar toen ik net bij

benadering aan zal slaan bij een individueel kind. Toch waren regelgevingen, zoals het Ruzzakbeleid in onderwijs en de Diagnose-Behandel- Combinaties in de jeugdhulpverlening, in die tijd compleet geënt op het medisch model: aanpassingen op school en behandelingen in de jeugdhulp werden alleen vergoed als er eerst een diagnose was gesteld.’

Hoe kwam het onderzoek dan toch van de grond?

‘Mijn onderzoeksaanvragen buiten dit medisch model om werden stevast afgekeurd. Een grote subsidieverstrekker mailde me letterlijk: “Het heeft geen zin om te onderzoeken zonder classificatie is, want dit wordt toch niet vergoed.” Ik kreeg aanvankelijk maar geen voeten in de spreekwoordelijke “academische aarde”. Uiteindelijk zijn het gemeenten geweest die wel innovatieve investeringen durfden te doen en ons onderzoek financieel gingen steunen. De gemeente Groningen investeert al meer dan 12 jaar in ons werk en plukt daar nu ook de vruchten van. Het onderzoek naar onze Druk & Dwars oudercursus is in 2021 afgerond. Omdat we veel met de praktijk samengewerkt hebben, zijn deze partijen grondig ingewerkt in de cursus en geven ze deze nog steeds aan zo’n acht oudergroepen per jaar. Dit organiseren we op dezelfde manier voor onze Druk & Dwars trainingen voor de kinderopvang en onderwijs waar promovenda Wietske de Vries onderzoek naar doet. Deze hebben we ontwikkeld in nauwe samenwerking met de praktijk en met het Noordelijk Onderwijsgilde, een trainingsbureau in de regio. In geval van positieve bevindingen blijft dit bureau de trainingen aanbieden en verspreiden, ook nadat het onderzoek is afgerond.’

Foto: Reyer Boxem

Hoe ziet zo’n Druk & Dwars training er uit?

‘Ons Druk & Dwars aanbod richt zich op ouders, onderwijs en kinderopvang. We reiken al deze contexten dezelfde informatie en handvatten aan, wat een consistente opvoedomgeving kan versterken. We besteden veel aandacht aan het *debunkten* van misinformatie, zoals dat ADHD en autisme hersenstoornissen zijn die je maar beter zo vroeg mogelijk kan diagnosticeren en behandelen om erger te voorkomen. Deze informatie gaat veel rond maar er is geen ondersteuning voor. Hoewel classificaties en behandelingen op de korte termijn rust en begrip kunnen brengen, laat onderzoek op de langere termijn voor de meeste kinderen geen voordeel maar wel risico’s zien. Het gaat dan om risico’s als uitsluiting, minder ervaren zelfeffectiviteit en onzekerheid over het eigen leervermogen. We vinden het belangrijk dat

Laura Batstra

ouders, leerkrachten en pedagogisch professionals deze informatie krijgen. Daarnaast besteden we aandacht aan contact maken met kinderen - vooral als je moeite ervaart met een kind -, en aan zelfzorg, voorspelbaarheid, het zien en benoemen van gewenst en goed bedoeld gedrag, kindvriendelijk bijsturen en kijken achter gedrag.’

Kun je een voorbeeld noemen?

‘Een simpel maar mooi voorbeeld vind ik doe-instructies. We vertellen kinderen heel vaak wat ze niet mogen: ‘Niet slaan, niet vechten’. Maar daarmee weten kinderen nog niet wat ze dan wel mogen met bijvoorbeeld hun boosheid: ‘Als je boos wordt, loop je er maar even bij weg’ of ‘.... stamp je maar een paar keer flink hard op de grond’. Voordeel van een doe-instructie is dat je er een

compliment-moment mee schept: ‘Heel goed dat je er bij weggelopen bent / op de grond stampt als je boos bent’. We besteden ook aandacht aan positief kijken naar gedrag. Als een leerling heel enthousiast en daardoor fysiek wat uitbundig is, dan is dat in een klas met dertig andere kinderen natuurlijk niet altijd handig, maar het drukt misschien wel leergierigheid en betrokkenheid uit. Als je niet vergeet om dat óók te zien, dan is het soms makkelijker om een kind geduldig, vriendelijk en met een beetje humor bij te sturen.’

Wat hebben jouw onderzoek en de onderwerpen waarover je spreekt en schrijft met inclusief onderwijs te maken?

‘De school en de klas zijn enorm belangrijke dagelijkse contexten van kinderen. ▶

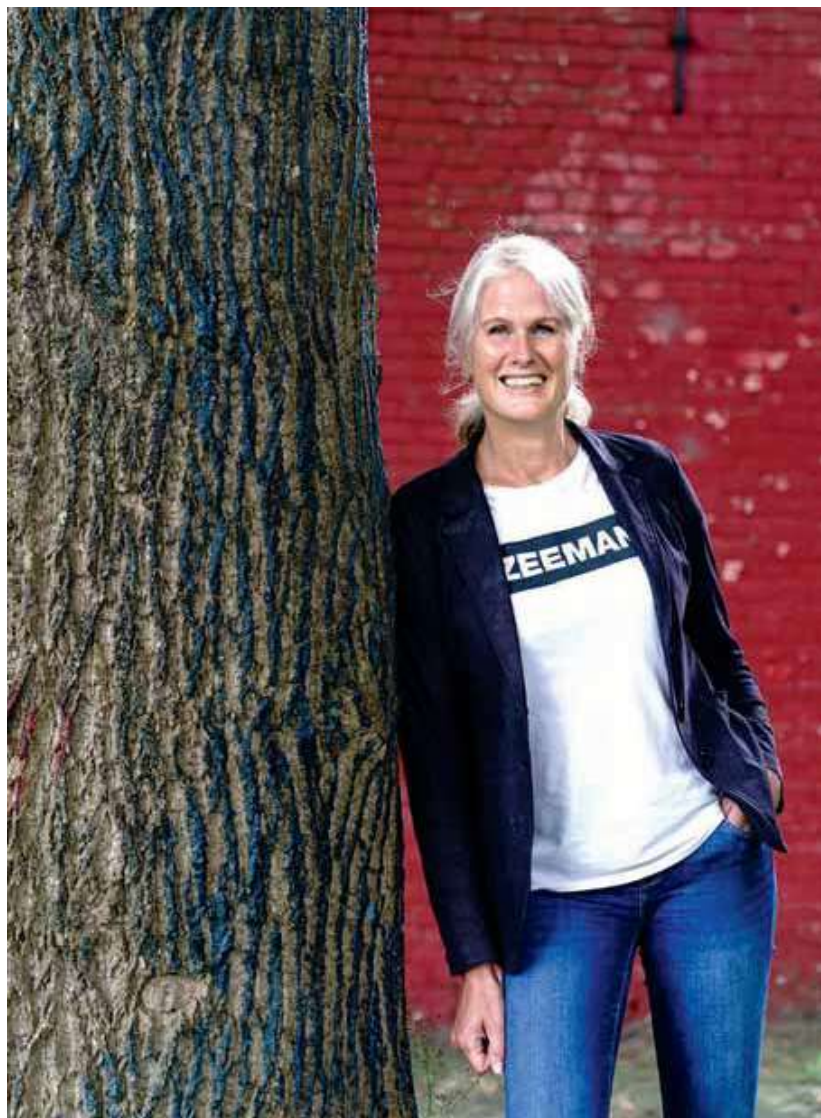

Foto: Reyer Boxem

‘VEEL GELDSTROMEN GAAN VIA LABELS, DIAGNOSES EN STOORNISSEN’

Als we er in slagen om die contexten rustig, voorspelbaar en veilig te houden dan valt er volgens mij een wereld te winnen. Natuurlijk moet er dan wel fors geïnvesteerd worden in randvoorwaarden: niet te grote klassen, heel goede opleidingen voor leraren en schooldirecteuren, enzovoort. Rustige klassen doen veel kinderen goed, en bevorderen ook de kwaliteit van het onderwijs, wat leerlingen ook weer ten goede komt. Nieuwe dingen leren op school is mis-

schien wel één van de beste “behandelingen” die er is, veel kinderen vinden het fijn. Door te investeren in schoolcontexten, kunnen we waarschijnlijk meer kinderen in reguliere klassen én uit kostbare en vaak nauwelijks helpende zorgtrajecten houden. Dát is inclusief onderwijs. Ik bedoel daarmee niet dat het onderwijs het allemaal moet oplossen, maar wél dat we veel meer moeten investeren in leraren en schoolleiders om dit in de praktijk te kunnen brengen.’

Waarom gaat dat nu nog zo moeizaam in het onderwijs?

‘We leven helaas nog met een sterk medicaliseringsbeleid, gebaseerd op het individualistische zorgmodel. Dat maakt dat veel geldstromen voor zorg en ondersteuning gaan via labels, diagnoses en stoornissen. We schuiven dan heel veel op het kind, zo van: ‘Jij hebt een probleem’ of zelfs ‘Jij bent het probleem’. Zolang je het voordelig maakt om classificaties bij kinderen te stellen, in termen van geld of extra tijd voor toetsen en dergelijke, dan houd je dat labelen in stand. En de zorgaanbieders verdienen daarmee heel veel geld. Inclusief onderwijs volgens het Sociale Model is in mijn ogen het tegenovergestelde van het bij het kind leggen. Het gaat over de groepsbenadering en het kijken vanuit de sociale context: hoe kunnen we omgevingen creëren waar er voor alle kinderen plek is en waarin ieder kind kan floreren.’

Hoe krijg je als schoolleider leraren mee in dit gedachtegoed?

‘Door heel helder te zijn over wat goed inclusief onderwijs is. Dat begint niet bij steeds verder differentiëren of afstemmen op verschillen, maar bij sterke, effectieve didactiek voor de hele groep. We weten wat voor de meeste kinderen werkt: voorspelbaarheid, herhaling en bewezen didactische bouwstenen. Als schoolleider kun je dat expliciet maken en het gesprek daarover openen. Dit is ook belangrijk in lerarenopleidingen, waar leraren deze basis al zouden moeten meekrijgen. Niet ieder achter zijn eigen deur laten werken, maar samen kijken wat goed lesgeven concreet betekent.’

Wat vraagt dat van schoolleiders?

‘Het vraagt om *collective teacher efficacy*: het vertrouwen dat je het als team samen kunt. Zorg dat je de juiste expertise in je school hebt en ontwikkel een gedeelde visie op inclusief onderwijs. Te vaak wordt er iemand van buiten ingevlogen die de context niet kent. Leraren zijn sleutelfiguren: zij kennen de klas, de kinderen en de ouders. Investeer daarom in hun professionaliteit en handlungsruimte. Investeren in één leraar is investeren in dertig kinderen.’ BSM